

Міцкевіча», «Асвятнім», «Над возерам Марское Вока», «Вяртанне Шапэна», «Вавельскія галовы», «Варшава ў дзень памінак», «Ланьцуцкі замак» і многія іншыя [2, с. 45].

Беларускага паэта звязвала цесная дружба з многімі польскімі пісьменнікамі, паэтамі, грамадскімі і культурнымі дзеячамі ХХ стагоддзя. Ён неаднаразова наведваў Польшчу. У сваіх вершах, а таксама ў шматлікіх інтэрв'ю і крытычных артыкулах М. Танк выступаў за ўмацаванне кантактаў паміж абедзвюма літаратурамі, за дружбу паміж беларускім і польскім народамі.

Перакладам твораў М. Танка на польскую мову належыць у беларуска-польскіх літаратурных сувязях асабліва важная роля. Творчасць беларускага паэта была заўважана польскімі перакладчыкамі і крытыкамі ўжо ў другой палове 1930-х гадоў. Шматлікія пераклады твораў М. Танка і крытычныя артыкулы пра яго творчасць з'явіліся ў друку Польшчы, выйшлі кнігі паэта. Творчасць М. Танка шырока і багата прадстаўлена на польскай мове. Яна дае ўяўленне пра ідэйна-тэматычную разнастайнасць і багацце паэтычнай формы яго твораў. Выключная папулярнасць паэта ў Польшчы тлумачыцца не толькі яго незвычайна цеснымі сувязямі з польскай культурай і літаратурай, асабістым знаёмствам і дружбаю мастака з польскімі літаратарамі, шматлікімі перакладамі з польскай паэзіі і прэўнай блізкасцю мастацкіх пошукаў, але і тым, што паэзія М. Танка з'яўляецца нацыянальнай і адначасова агульначалавечай, яна вызначаецца мастацкай дасканаласцю і высокай паэтычнай культурай. Сапраўдная грамадская актыўнасць, пільная ўвага да сацыяльнага і духоўнага жыцця чалавека, маштабнасць мыслення, імкненне да пастаяннага творчага абнаўлення – вось яе вызначальныя рысы.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Паэзія Максіма Танка / Д. Бугаёў. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – 310 с.
2. Верабей, А. Л. Максім Танк і польская літаратура / А. Л. Верабей. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Беларус. навука, 2012. – 154 с.
3. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / М. Танк. – Мінск : Беларус. навука, 2009. – Т. 9. : Лісткі календара. Дзённікі 1941–1959. – 592 с.

Г. А. Лукашэвіч (Беларусь)

«МАЯ БЕЛАРУСЬ»: ВОБРАЗ АЙЧЫНЫ Ў ЛІРЫЦЫ МАКСІМА ТАНКА І КНІЗЕ УЛАДЗІМІРА ЛІПСКАГА

Вобраз Айчыны – адзін з галоўных у творчасці ці не кожнага мастака слова. У шматлікіх вершах нацыянальнага класіка Максіма Танка паўстае вобраз Беларусі («Ёсць у сусвецце планета Зямля...», «Вецер Радзімы», «Ёсць на маёй Радзіме...», «Радзіма» і інш.). Для паэта Беларусь – гэта крыніца натхнення, тое месца на планеце, куды ён імкнецца з усіх дарог, у гонар якога складае вершы-прызнанні, вершы-гімны: «Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма, / І калі мо на ўсе песні хопіць / Адмеранага лёсам часу, ведай: / Я дапяю іх, нават калі буду / Пячынкай на тваіх шляхах бясконцых, / Сасной на нарчанскім узбярэжжы / Ці жаўруком – прадвеснікам жыцця» [3, с. 140] («Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма...»).

Выразную ідэйную блізкасць працягавання танкаўскія радкі маюць з апавесцю У. Ліпскага «Мая Беларусь». Верш Максіма Танка мог бы стаць эпіграфам да кнігі сучасніка, настолькі падобнае стаўленне абодвух аўтараў да Айчыны. Паэтычныя радкі ў лаканічнай форме выяўляюць ідэю праявіўшага тэксту: У. Ліпскі паслядоўна праводзіць думку аб каштоўнасці такога паняцця, як Айчына, неабходнасці берагчы, захоўваць гісторыю і шанавачь свае карані – па-свойму «пяе» Беларусь, прызнаецца ёй у любові.

Беларусь – гэта краіна з багатай і слаўнай гісторыяй, край асілкаў, мужных змагароў за свабоду, памяць пра якіх захоўваюць родныя краявіды: «*О родная зямля! / Ты – кніга вечнага жыцця, / Не раз я пугам раскрываў / Тае старонкі-скібы / І вывучаў па іх / Тваю гісторыю, / Запісаную валунамі, / Крыжэй, агнём і потам*» [3, с. 118] («О родная зямля!...»). У. Ліпскі таксама «чытае» старонкі гэтай «вечнай» кнігі – у апавесці «Мая Беларусь» значная ўвага надаецца старажытнасці. Письменнік скіроўвае погляд у глыбіні гісторыі, у X стагоддзе, згадаваючы Кірылу Тураўскага і расказваючы пра гарадок пад назвай Тураў, які некалі быў цэнтрам княства: «*Але слава Турава, яго гісторыя павінны яшчэ адкрыцца спаўна. І тады Беларусь займае такія старонкі сваёй біяграфіі, якія здзіўяць свет*» [2, с. 19]. Письменнік гаворыць і пра горад, які быў магутным палітычным і культурным цэнтрам, – Полацк.

Важная старонка «кнігі вечнага жыцця» – народна-паэтычная спадчына. Так, У. Ліпскі знаходзіць прыклады сапраўднага служэння роднаму краю ў беларускіх казках. «*У нашых казках имаюць ваяроў: Вярнідуб, Волат, Асілак... Але беларусы заўсёды раўняюцца на герояў моцных, заступнікаў верных, абаронцаў надзейных*» [2, с. 18]. Галерэю казачных персанажаў аўтар дапаўняе рэальнымі выбітнымі асобамі – письменнікамі: «*Прывабнасцю мудрага слова ўзвысілі маю Беларусь Максім Танк і Пімен Панчанка, Іван Шамякін і Іван Чыгрынаў...*» [1, с. 18]. З вялікай пашанай У. Ліпскі згадвае тых беларусаў, хто бачыў нашу планету з космасу: «*Нашы касманаўты – Пётр Клімук, Уладзімір Кавалёнак, Алег Навіцкі...*» [2, с. 17].

Старонкі апавесці выяўляюць вялікую начытанасць письменніка, яго літаратурную эрудыцыю: амаль у кожным раздзеле У. Ліпскі ўзгадвае вершы У. Караткевіча, В. Віткі, М. Багдановіча, К. Каліноўскага і інш. Гэта спрыяе раскрыццю агульнай мастацкай ідэі, дапамагае выходзіць гонар за краіну і народ. Паводле У. Ліпскага, дабрачыннасць, душа нарсохрыст, сумленне і жаданне дапамагач тым, хто побач, – адметныя рысы нацыянальнага характару.

У творчасці Максіма Танка Айчына нярэдка асацыюецца з жанчынай: яна то паўстае ў вобразе матулі, то суадносіцца з вобразамі сіраціны, паланянікі. Вобраз жанчыны – адзін з галоўных у кнізе У. Ліпскага. Письменнік абагаўляе жанчыну, у радках, прысвечаных ёй, адчуваецца лагоднасць, пяшчота і любоў. У. Ліпскі называе жанчыну нябеснай пасланніцай, якой падуладна любая справа, якая здольна перамагчы любы боль, бо яна сапраўдная заступніца, што валодае незвычайнай і магутнай сілай: «*Калі ўзнікала патрэба, беларускі садзіліся на трактар, экскаватар, вежавы кран. Станавіліся кавалямі, лесарубамі, пажарнікамі, будаўнікамі...*» [2, с. 56]. Беларуская жанчына таксама мужны абаронца: абаронца шчасця сваёй сям’і, што робіць усё дзеля тых, каго любіць і каго шануе.

Важны аспект, без раскрыцця якога немагчыма стварыць вобраз Айчыны, – гэта беларуская прырода. У творах Максіма Танка выяўляецца «паўната адчування роднай прыроды, з якой мае ён зліцца душой, якой растварыцца ў ёй, стаць яе чуйнай мембранай («Дарогай з сенажаці», «Прылётшы пад ядлоўцам», «Летні дождж»)» [1, с. 336]. Як паэту «ласкалі вочы» «жыта, сосны і валуны», нарачанскія сосны, так і празаіка заварожвалі беларускія краявіды: блакітныя вочы азёр, якія пільна глядзіць у крыштальна чыстае неба, срэбраныя стужкі рэк, што струменьчыкамі прабіраюцца праз раўніны, жывапісныя балоты з тысячамі рэдкіх відаў расліннага і жывёльнага свету... «*Звыш ста тысяч гектараў ахоўвае наша дзяржава. Тут жывуць ласі, мядзведзі, рысі, барсукі. Тут гаспадары – мох, верасы, багульнік*» [2, с. 46].

Шчырая любоў да роднага краю, надзея на будучыню, а таксама ўдзячнасць за жыццё на беларускай зямлі вызначаюць пафас кнігі У. Ліпскага і шматлікіх вершаў Максіма Танка, прысвечаных Беларусі. Абодвух мастакоў

слова яднае пачуццё любові да Айчыны, якое яны занатавалі ў радках, што ідуць ад самага сэрца.

Літаратура

1. Арочка, М. М. Максім Танк / М. М. Арочка // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. – Мінск, 1999–2015. – Т. 3 : 1941–1965. – 2002. – С. 312–348.
2. Ліпскі, У. С. Мая Радзіма : аповесць-споведзь / У. С. Ліпскі. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2018. – 80 с.
3. Танк, М. Мне пару крыл дало юнацтва : выбраная лірыка / М. Танк ; уклад. В. Рагойша. – Мінск : Маст. літ., 2003. – 479 с.

С. М. Макітрук (Беларусь)

АКАЛІЧНАСЦІ СПАСАБУ ДЗЕЯННЯ Ў СТАРАБЕЛАРУСКАЙ ПІСЬМЕННАСЦІ

Вывучэнне гісторыі развіцця беларускай мовы самым цесным чынам звязана з вывучэннем мовы асобных помнікаў старабеларускай пісьменнасці, што дазваляе ўявіць стан, кірункі развіцця літаратурнай мовы, паглыбіць уяўленні аб яе тыповых адметнасцях. «Помнікі беларускай пісьменнасці – асноўная і таму важная крыніца вывучэння старабеларускай мовы, высвятлення шляхоў станаўлення і фарміравання яе асноўных сінтаксічных асаблівасцей» [3, с. 35].

Простыя развіты няўскладнены або ўскладнены сказ у старабеларускай мове, як і ў сучаснай, – гэта сказ, які акрамя галоўных членаў мае яшчэ і даданыя – дапаўненне, азначэнне і акалічнасць. У гэтым артыкуле спынімся на аналізе тыповых семантыка-сінтаксічных адносін і сродкі выражэння акалічнасці спосабу дзеяння.

Акалічнасці спосабу дзеяння абазначаюць тое, як, якім чынам адбываецца дзеянне, паказваюць ступень інтэнсіўнасці дзеяння, яго мяжу і адказваюць на пытанні як? якім спосабам? якім чынам?: *внезапу, жестоко, инакь, кгвалтовне, молчком, право* (*справядліва*), *якось, і г.д.* Акалічнасці спосабу дзеяння ў сказе звычайна адносяцца да дзеяслова: *разгневалс* з **ѣло** (Скар. КБ, 726), *жестоко збил* (Трыст., 176), *грознѣ приказуем* (АЗР, I, 25, 1388)¹ і выражаюцца прыслоўямі спосабу дзеяння, назоўнікамі ва ўскосных склонах з прыназоўнікамі і без, фразеалагічнымі спалучэннямі.

Прыслоўі ўтвараліся ад усіх самастойных часцін мовы. Часцей яны паходзяць ад назоўнікаў, прыметнікаў, займеннікаў, радзей – ад лічэбнікаў, дзеясловаў і прыслоўяў. Разгледзім іх больш падрабязна:

– адзайменнікавыя прыслоўі складалі невялікую групу ў тэкстах старабеларускай пісьменнасці. Яны ўтвараліся ад указальных займеннікаў і займенніка *инь* пры дапамозе суфіксаў **-ако**, **-акъ**, **-аче** і ўжываліся часта парамі ва ўсіх жанрах: *како – какъ, яко – якъ, тако – такъ, инако – инакь – иначе, сякъ: тако будеть сынъ челоѣческій въ сероци земли* (Будны, 1346); *вельможности бѣе како нине еси потоптано. какъ твоѣ стаѣ невинность такою соромотоу терпети може^ш* (Пак. Хр., 10); *ино мы, съ вами коли сякъ живемъ у сласти* (КЗ, 351, 1484); *никакъ собе инакьѣ ли не мыслите* (КЗ, 339, 1489); *яко^ж бо ш^м моря мно^жство во^д исходѣще* (Увар., 104).

¹ Ілюстрацыйны матэрыял падаецца па выданні: Гістарычны слоўнік беларускай мовы : у 37 вып. / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. А. М. Булыкі, А. І. Жураўскага. – Мінск : Беларус. навука, 1982–2017. – Вып. 1–37. [1].